

SJEZD ODBOROVÉ SKUPINY ČESKOSLOVENSKÉ VE VELKÉ BRITÁNII V ROCE 1944

DAVID HUBENÝ

Úvod

České země se řadily k průmyslové bázi podunajské monarchie a byly i ekonomickým jádrem Československé republiky. Nejen z toho pramenila mohutná tradice odborového hnutí, které ale v novém státě trpělo silnou rozdrobeností v důsledku rozdělení jednotné sociální demokracie, ale i tím, že za první republiky disponovala prakticky každá politická strana vlastními odbory. Zánik Československa v březnu 1939 doma znamenal spoutání odborového hnutí okupanty. Potřeba a zakořeněnost odborového hnutí byla však natolik silná, že se odbory objevily i v emigraci a staly se pro československé zahraniční exilové zřízení v mnoha ohledech partnerem. Ostatně někteří významní představitelé zahraničního zřízení byli doma i v exilu členy či přímo vedoucími funkcionáři odborů.

Ústředním odborovým orgánem v exilu se stala Odborová skupina československá ve Velké Británii. Zkratka OSČ cíleně odkazovala na prvorepublikový Odborový svaz československý. Organizace vznikla v Londýně v říjnu 1941 s britským názvem „Czechoslovak Trade Union Congress“ a ustavující schůze se konala 23. října 1941. Londýn se stal sídelním městem organizace.

Odborová skupina československá se nutně adaptovala na ostrovní prostředí, tudíž se inspirovala v praxi britských odborů. Cílem Odborové skupiny československé bylo shromáždit „všechny československé zaměstnance bez rozdílu náboženské příslušnosti a světového názoru“ a zastupovat „všechny československé zaměstnance pracující ve Velké Británii v průmyslu, v úřadech, v obchodě, v zemědělství a v dopravě.“ Skupina byla propojena s Mezinárodním odborovým svazem a britským Trade Union Congress.

Smyslem skupiny bylo „hájit sociální zájmy československých zaměstnanců přistěhovavších se do Velké Británie“ a v kooperaci s britskými odbory se zasazovat o spravedlivé „mzdy a o jejich všeobecné pracovní podmínky“. Přírozeným úkolem exilových odborů se stala pomoc při hledání zaměstnání. V důsledku nacistické okupace a jejich ztotočení odborů nutně vyvstal i další cíl, totiž „propagovat zásady nezávislého odborového hnutí.“

Odborová skupina československá plánovala, že bude aktivně napomáhat svým členům při návratu domů po vítězném konci války. Do vlasti chtěla repatriovat eventuálně nabytý majetek. Exilové odbory počítaly s možností, že nacistická okupace zcela zničí domácí odborové struktury. V případě takového vývoje se hodlala skupina stát jejich obnovitelkou.¹

Početní vývoj Odborové skupiny československé prodělal pozoruhodný vzestup od fakticky tří členů na podzim 1941 přes 750 členů v červnu 1943² až po 1400–1500 v říjnu 1944,³ z nichž 700 bylo německé národnosti.⁴ Do organizace nevstupovali jen již dříve odborově organizovaní členové, ale v říjnu 1944 bylo v odborech celkem 563 členů zcela nových, resp. takových, kteří nebyli před válkou v odborech organizováni, např. v důsledku nízkého věku.⁵ Nebýt zákazu vojenské správy, že do odborů nesmějí vstupovat sloužící vojáci, tak by počet členů byl nepochybně ještě vyšší.

Z výše naznačeného personálního rozvoje je zřejmé, že existence odborů byla nejen nutná, ale že se exilové odbory svých úkolů zhostily s nepopíratelným úspěchem. Po celou dobu se však musela Odborová skupina československá smířovat s tím, že existuje díky podpoře a pod kuratelou Mezinárodního odborového svazu a britských odborů, neboť exilové odbory byly v důsledku emigrantské a válečné situace budovány shora. Dlouhodobým cílem se tedy stalo svolání kongresu, který by vedení Odborové skupiny československé potvrdil správnost činnosti, její dosavadní orientace, ale také přinesl potvrzení či obměnu vedoucích kádrů.

Jednání výkonného výboru Odborové skupiny československé

Exilové odbory byly rozděleny nejprve na platebny a posléze na místní skupiny, z nichž byly některé nejen početně silné, ale též velmi propagačně agilní. Výkonný výbor Odborové skupiny československé, který představoval ústřední orgán, proto s nimi udržoval pravidelný kontakt, např. přednáškami, návštěvami schůzí, ale také bedlivě naslouchal. Jednání výkonného výboru 16. června 1943 vzalo na vědomí podnět aktivní a početně expandující platebny v Notting Hill Gate, která navrhla uspořádání odborářské konference. Výkonný výbor se k otázce postavil čelem: „Po debatě usneseno, že ačkoliv vzhledem na zvláštní poměry v emigraci je nutno, abychom se prozatím spokojili se jmenovaným výborem, není důvodu k tomu, aby členové neměli možnost se vyslovit o práci

1 Všeodborový archiv (VA) fond Československá odborová skupina ve Velké Británii, kart. 1, inv. j. 1.

2 Národní archiv (NA), fond Ministerstvo sociální péče – Londýn (MSP-L), sign. 11/23-6, fol. 4.

3 Schön, Juraj (ed.): Jednota odborů – šťastný zítřek. Protokol konference čs. odborářů ve Velké Británii, konané ve dnech 21. a 22. října 1944 v Londýně. Londýn s. d., s. 8.

4 NA, MSP-L, sign. 11/23-1, fol. 14.

5 Schön, J. (ed.): Jednota odborů, s. 34.

a funkci československé skupiny v nejpnější míře, a bylo tudíž dohodnuto, že konference bude svolána.“⁶

Další schůze výkonného výboru z 8. července 1943 rozhodla, že platební – transformující se do místních skupin – budou vedle obvyklých úkolů (např. vybírat příspěvky a spolupracovat s ústředím při výplatě podpor podle směrnic ústředního sekretariátu, jednat o místních odborových otázkách, propagovat odborové hnutí) rovněž volit delegáty na zamýšlené konferenci. Kromě toho se podle usnesení výkonného výboru mělo zajistit volební právo také těm členům, kteří byli organizováni jako jednotlivci a nestali se členy některé z místních skupin. Volební právo měli mít ti, kdo zaplatili 26 týdenních příspěvků.⁷

Na schůzi 12. srpna 1943 bylo navrženo ustavení podvýboru pro přípravu konference o složení J. Kosina, O. Hahn, J. Schön, M. Koutník, J. Wenderlich, A. Bartoň a L. Hasterlíková. „Kol. Wenderlich prohlašuje, že tato konference bude mít historický význam a tomuto významu musí odpovídati obsah konference. Konference měla by být prohlášením pro boj o národní osvobození českého a slovenského národa, pro jednotnou organizaci a pro odborářskou demokracii. Měla by se zabývatí odborářskými úkoly rekonstrukčními a vypracovati okamžitý program, který bude uplatněn ihned, jakmile se vrátíme do vlasti. Jde o rozšíření, upevnění a zajištění práv dělníků a k tomu nestačí zákonodárná moc, také správní moc musí být v rukách dělnictva. Kol. Koutník zdůrazňuje, jak důležité je znovunabytí majetku odborů, jenž byl nacisty konfiskován.“⁸

Dne 20. října 1943 výbor řešil hlavně přípravu konference. Josef Kosina výboru sdělil, že „v poradách podvýboru pro konferenci delegátů a po rozhovorech a jednáních s generálním tajemníkem Mezinárodního odborového svazu [Waltherem] Schevenelsem došli členové k názoru, že nelze konferenci svolatí tím způsobem, že místní skupiny zvolí přímo své zástupce. Nemůže se tak státí z toho důvodu, že složení emigrace je úplně nahodilé a volby by v nížádném případě nepředstavovaly složení členstva ve vlasti, jehož jménem má zdejší organizace za úkol mluvit. Mezinárodní odborový svaz jakožto záštita Odborové skupiny československé by nemohl s podobnou konferencí projevití souhlas. Mezinárodní odborový svaz však souhlasí s tím, aby byli vybráni odborářští pracovníci, kteří jsou výboru známi, a tito, aby se sešli na konferenci.“ Po této studené sprše stál výkonný výbor před rozhodnutím, zda konferenci vůbec svolat. Po krátké debatě bylo rozhodnuto, že bude svolána poradní konference vybraných odborových pracovníků.⁹

6 VA, fond Československá odborová skupina ve Velké Británii, kart. 1, inv. j. 2/1, schůze z 16. června 1943.

7 VA, Československá odborová skupina ve Velké Británii, kart. 1, inv. j. 2/1, schůze z 8. července 1943 a inv. j. 1931, nedatovaný oběžník [léto 1943].

8 VA, Československá odborová skupina ve Velké Británii, kart. 1, inv. j. 2/1, schůze z 12. srpna 1943.

9 VA, Československá odborová skupina ve Velké Británii, kart. 1, inv. j. 2/1, schůze z 20. října 1943.

Jednání z 26. listopadu 1943 bylo na prvním místě zasvěceno konferenci, ale výkonný výbor jen tápal v otázkách termínu konání, obsahu jednání a složení delegátů. Rozhodnost narušily vnitřní rozpory ve výboru a některé aktivity jeho členů, např. navázanost na Jakschovu skupinu. V důsledku toho se schůze protáhla na několik dnů, přičemž klíčové bylo až jednání z 20. ledna 1944 opět za účastní Walthera Schevenelse, kdy se podařilo vyřešit jak vnitřní pnutí ohledně Jakschovy skupiny, tak také opět přistoupit k otázce konference. Po rekapitulaci dosavadních úvah se Schevenels autoritativně vyslovil, že „konference nemá hlasovati o výboru, nýbrž pouze o doporučeních pro výbor. Výbor musí mít jasno o tom, jak bude složen příští výbor dříve, než půjde na konferenci.“

V rámci jednání Josef Kosina navrhl později jednomyslně přijaté řešení: „Konference bude v zásadě složena z volených delegátů. Delegáti budou voleni skupinami, a to za každých 20 řádných členů 1 delegát; zlomky pod 10 se nepočítají, za každý zlomek deseti členů další delegát. Podle tohoto klíče provedou skupiny volby a oznámí jména zvolených delegátů sekretariátu, který je předloží výboru. Výbor o tomto seznamu pojedná a uzná-li za vhodné, doplní seznam ještě jmény dalších členů, kteří budou rovněž delegáty na konferenci.“ Výsledný seznam měl být předložen Mezinárodnímu odborovému svazu. Na konferenci neměl být volen nový výbor, nýbrž dosavadní výbor se měl usnést na kandidátce, kterou projedná s Mezinárodním odborovým svazem a předloží konferenci ke schválení.¹⁰

Během schůze z 2. února 1944 se Otto Hahn vrátil k otázce konference a připomněl, že to nebude akce ve smyslu stanov skupiny, nýbrž konference sama o sobě, což dokládal také krok Mezinárodního svazu odborového, jenž 26. ledna 1944 jmenoval do výkonného výboru Odborového svazu československého další dva členy, tudíž Mezinárodní odborový svaz si nemyslel, že by bylo možno svolat konferenci podle stanov skupiny za účelem změny složení výkonného výboru. Josef Kosina pak uvedl, že doplnění výboru se stalo z obav, aby konference nebyla ovládnuta komunisty. Ve věci konference pak bylo usneseno, že hlasovací právo budou mít členové, kteří zaplatili alespoň 13 týdenních příspěvků a nedluží více než 8 týdenních příspěvků.¹¹ Tím se však otázka konference na půl roku uzavřela, resp. se o ní oficiálně nediskutovalo. Teprve na jednání výkonného výboru dne 12. září 1944 bylo náhle ve věci dlouho odkládané konference dohodnuto, že se bude konat 21. a 22. října, přičemž sekretariát Odborové skupiny československé měl připravit do další schůze výkonného výboru program konference a zajistit

10 VA, Československá odborová skupina ve Velké Británii, kart. 1, inv. j. 2/1, schůze z 26. listopadu 1943 a dalších jednáních dní.

11 VA, Československá odborová skupina ve Velké Británii, kart. 1, inv. j. 2/1, schůze z 2. února 1944.

vhodnou místnost.¹² Ačkoliv se o konferenci tedy po několik schůzí přímo nejednalo, patrně při občasných návštěvách místních skupin byla věc předjednána, stejně jako byla patrně diskutována s Mezinárodním odborovým svazem.

Schůze 4. října 1944 se vedle programových otázek rozvoje odborového hnutí ve vlasti zabývala hlavně blížící se konferencí. Výkonnému výboru byl předložen návrh na pořad konference, o němž diskutovali Josef Kosina, Juraj Schön a Otto Hahn ve dnech 13. a 18. září. Po zahájení a pozdravných projevech měly následovat volby mandátové a návrhové komise. Poté se plánoval referát Josefa Kosiny „Odborové hnutí a jeho poslání na poli národním a mezinárodním“, dále referát Juraje Schöna „Budování a úkoly jednotné čs. odborové organizace v osvobozené vlasti“ a referát Otty Hahna „Naše odborářská práce ve Velké Británii.“ Posléze měla zaznít pokladní zpráva a informace revizorů, proběhnout volby, být přijaty pozdravné rezoluce a usnesen závěr.¹³

Schůze ze 12. října 1944 se zabývala personálními otázkami, které chtěl výbor ještě vyřešit před konferencí. Zejména šlo o kandidátku pro konferenci, na níž se umístily jen osoby, vůči nimž nebyly žádné námítky: Jako předseda se navrhoval V. Bräuner, přičemž hlavním tajemníkem a pokladníkem měl být Josef Kosina. Ve funkci tajemníků měli být Juraj Schön a dr. Otto Hahn. Za členy výkonného výboru se navrhovali J. Bečko, V. Majer, dr. A. Bartoň, L. Hasterlíková, J. Fürth, J. Schneider, M. Koutník, J. Wenderlich (náhradník A. Tomášek), J. Kotas (náhradník Fr. Malík). Dále se doporučovalo, aby skupina státních zaměstnanců vyslala ještě jednoho člena a zástupce poskytla též skupina Notting Hill Gate. Po krátké poradě byl ještě na návrh Julia Fürtha do kandidátky připsán lidovecký politik a odborář František Hála, jenž sice dlel mimo území Spojeného království, ale jeho jméno na kandidátce mělo symbolizovat odborovou jednotu. Návrh byl akceptován.¹⁴

V sobotu 21. října 1944 se konala před konferencí ještě mimořádná schůze, na níž byla doplněna kandidátka o zástupce skupiny Notting Hill Gate, jímž se stal Václav Ráž, a skupiny státních zaměstnanců, kterým se stal MUDr. Karel Macháček. Dále byli doplněni revizoři A. Fröhlich a E. Orovan. Dále se dohodly diety pro účastníky a zajištění síly pro zpracování zápisu.¹⁵

12 VA, Československá odborová skupina ve Velké Británii, kart. 1, inv. j. 2/1, schůze z 12. září 1944.

13 VA, Československá odborová skupina ve Velké Británii, kart. 1, inv. j. 2/1, schůze ze 4. října 1944.

14 VA, Československá odborová skupina ve Velké Británii, kart. 1, inv. j. 2/1, schůze z 12. října 1944.

15 VA, Československá odborová skupina ve Velké Británii, kart. 1, inv. j. 2/1, schůze z 21. října 1944.

Konference

Dlouho očekávaná konference se konala v sobotu a v neděli 21. a 22. října 1944. Úvodní slovo měl předseda výkonného výboru Odborového svazu československého Vilém Bräuner, v němž přivítal hosty, připomněl, že Rudá armáda se již probíjela na Podkarpatskou Rus, a mírně zavzpomínal na skromné počátky československých odborů na Britských ostrovech.¹⁶ Další projev měl ministr sociální péče Ján Bečko, jenž vzpomněl boj 1. československé armády na Slovensku a nutnost úpravy starobního a invalidního pojištění.¹⁷

Po některých technických následoval hlavní referát tajemníka Josefa Kosiny „o odborovém hnutí a jeho poslání na poli národním a mezinárodním.“ Jako jeden z hlavních cílů konference označil zjištění názorů členské základny na působení výkonného výboru a získání směrnic pro jeho další aktivity. Zmínil také hmotnou podporu Mezinárodního odborového svazu a faktické organizační začlenění do britských odborů. Dále rekapituloval vývoj prvorepublikového odborového hnutí, které však trpělo vnitřní roztržitostí, což jej zeslabovalo, ačkoliv početně byly československé odbory velmi silné. Proto se měly stát vzorem jednotné britské a sovětské odbory. Na druhou stranu československé závodní výbory neměly britskou obdobu. Také plédoval pro to, aby odbory se více zapojovaly do přípravy hospodářské politiky. Jednotnost se měla do budoucna stát hlavním motivem světového odborového hnutí.¹⁸

Následující referát Juraje Schöna pojednal „o budování jednotné československé odborové organizace a jejich úkolech doma“, přičemž vyzdvihl jednotnost exilové odborové organizace, ale také její náborové úspěchy: „Můžeme se pochlubit, že jsme získali více než 500 lidí do naší odborové organizace, kteří doma nepracovali v odborovém hnutí. Získali jsme více než 200 členů ze státních zaměstnanců a 170 mladých lidí. Jedna třetina našich členů jsou ženy.“ Dále se pak vyjádřil k přípravám pro domov, přičemž se evidentně předpokládalo, že Podkarpatská Rus bude součástí republiky. Očekávala se i spolupráce odborů s národními výbory při završování osvobozovacího procesu. Kromě toho se měly odbory věnovat výchově mládeže a zrovnoprávnění žen v oblasti platů a veřejného života.¹⁹

Diskuze potvrdila nutnost jednoty i s ohledem na nově vytvářené mezinárodní organizace, přičemž vkladem k této jednotě bylo i prohlášení německé skupiny odborářů přečtené A. Tomáškem, které odmítlo „škodlivý německý odborářský separatismus z minulosti“, a zahrlo politiku Wenzela Jaksche a dalších zástupců Sudeten Democratic Committee e. vinil je z rozbíjení odborové jednoty. Tím skon-

16 Schön, J. (ed.): Jednota odborů, s. 5–6.

17 Tamtéž, s. 6–7.

18 Tamtéž, s. 7–13.

19 Tamtéž, s. 14–21.

čil první konferenční den,²⁰ ale druhý den ihned navázal diskuzí k předneseným referátům, přičemž byl kritizován odpor armády k odborové činnosti. Vyzdvihnuta byla nutnost zájmu o vzdělávání učňů, nicméně hlavní myšlenkou se stala potřeba jednotnosti a nedělení odborů na dělnické a zaměstnanecké výbory.²¹ Probíraly se rovněž některé předsjezdové personální kroky v důsledku roztržky s Jakschovou skupinou, přičemž ihned následoval přednes tajemníka Otty Hahna, jenž „v německém jazyku pronesl obsáhlý referát“²² jenž se jmenoval: „Naše odborová práce ve Velké Británii.“

Hahnův projev byl po jazykové stránce velmi pestrý – sice začal německy, ale po chvíli přešel do češtiny a později se vrátil do němčiny. Toto střídání jazyků bylo předem domluveno s ohledem na vysoký počet německých členů.²³ Nepochybně to mělo za cíl také eliminovat případné negativní ohlasy německých členů na rozpor s Jakschovou skupinou.

V češtině Hahn připomněl, že zájem státních zaměstnanců o odbory se objevil až v později, neboť z počátku byla organizace čistě dělnickou záležitostí, načež opět přešel do němčiny. Uvedl mnohá omezení práv dělníků a odborů vyplývající z válečné reality, ale i mnohé boje za to, aby českoslovenští pracující byli odměňováni stejně, jako jejich britští kolegové. Dodal, že mnoho úkolů odborová skupina vykonala při řešení úrazů, což bylo obtížné vzhledem ke košatosti příslušných předpisů. Připomněl, že od září 1942 zavedl výkonný výbor podpurný systém členům jakožto příplatek k britskému systému sociální péče. Zmínil skutečnost, že i britské odbory trpí jistou roztržičností a někdy i vzájemnými boji. Dále vylíčil případy, kdy českoslovenští odboráři pomohli založit v britských továrnách odborové organizace či přiměli zaměstnavatele, aby se s odbory dohodl. V referátu neopomněl Jakschovu skupinu a její dosavadní mdlý přístup k odborové skupině.²⁴

V diskuzi se k Tomáškovu prohlášení přihlásili dva z německých odborářů²⁵ a později ještě jeden,²⁶ načež zazněl projev ministra Václava Majera, jenž mimo jiné ocenil stanovisko německých odborářů.²⁷ Toho se přidržela i senátorka Kar-

20 Tamtéž, s. 21–24.

21 Tamtéž, s. 25–28.

22 Tamtéž, s. 29–30.

23 NA, MSP-L, sign. 11/23-1, fol. 14.

24 Schön, J. (ed.): *Jednota odborů*, s. 30–37.

25 Tamtéž, s. 37–38.

26 Tamtéž, s. 41–42.

27 Tamtéž, s. 39–40.

la (Karolina Pfeiferová(-Hlávková)).²⁸ Vedle ještě několika dalších vystoupení,²⁹ zazněla pokladní zpráva rekapitulující finanční situaci skupiny od počátku a po zprávě revizní skupiny byla pokladní zpráva jednohlasně přijata.³⁰

Mandátová komise účastníkům konference sdělila, že je přítomno 42 delegátů, přičemž 1 se omluvil pro nemoc a dalších 5 nedorazilo bez udání důvodu, ale mělo se jednat o členy Jakschovy skupiny, tudíž bylo zřejmé, že příčinou byly právě rozpory s vedením Odborové skupiny československé, jež se stavěla za československou exilovou vládu. Jeden mandát byl sporný s ohledem na vnitřní rozpory dané skupiny, ale bylo doporučeno, aby byl uznán. Dále byli přítomni všichni členové výkonného výboru a jako hosté ministři Ján Bečko a Václav Majer reprezentující vládu (a zároveň členové výkonného výboru Odborové skupiny československé), za Radu československých žen Anežka Hodinová-Spurná, za Spolek československých advokátů JUDr. L. Loebner, za Spolek československých lékařů MUDr. J. Svoboda, dále zástupce TASSu a další.³¹

Důležitým bodem jednání bylo představení kandidátní listiny výkonného výboru, jež vypadala následovně:³²

Předseda	V. Bräuner
Hlavní tajemník a pokladník	J. Kosina
Tajemníci	J. Schön a dr. O. Hahn
Členové	J. Bečko, V. Majer, dr. A. Bartoň, L. Hasterlíková, J. Fürth, J. Kotas (zástupce F. Malík), M. Koutník, J. Wenderlich (zástupce A. Tomášek), J. Schneider, V. Ráž, dr. K. Macháček, Fr. Hála
Revizní komise	M. Hochner, dr. A. Fröhlich, E. Orovan

Kandidátka byla schválena jednomyslně.³³

28 Tamtéž, s. 40–41.

29 Tamtéž, s. 42–44.

30 Tamtéž, s. 44–45.

31 Tamtéž, s. 45.

32 Tamtéž, s. 47.

33 Tamtéž, s. 47.

Následné návrhy jednotlivých místních skupiny se dost často týkaly školení a Jakschovy skupiny.³⁴ Pouze skupina Notting Hill Gate v jednom ze svých početných podnětů vystoupila s námětem na úpravu organizačních stanov Odborové skupiny československé. Nejen tento návrh, ale i předchozí podněty byly jednomyslně schváleny.³⁵

Konference také poslala pozdravy prezidentu republiky Edvardu Benešovi, premiérovi Janu Šrámkovi,³⁶ předsedovi Státní rady Prokopu Maxovi, vicepremiérovi a ministru národní obrany Janu Masarykovi, předsednictvu britských odborů, ústřednímu výboru odborových organizací SSSR, generálnímu sekretáři Mezinárodního svazu odborového Waltheru Schevenelsovi a předsedovi zemské skupiny spojených československých odborářů ve Švédsku J. Ladigovi.³⁷ Samostatný pozdrav byl adresován dělnické třídě Československa, která se vyzývala k jednotnému boji proti okupantům a kolaborantům.³⁸ Na tyto pozdravy přišly odpovědi od prezidenta Edvarda Beneše, předseda Státní rady Prokopa Maxy, ministra Jana Masaryka, generálního tajemníka Mezinárodního odborového svazu Walthera Schevenelse, přičemž Maxa pozdravy vyjádřil i na plenární schůzi Státní rady na konci října 1944.³⁹

Závěrečná rezoluce vyzdvihovala nutnost zapojení odborů do obnovy země, ale také jejich nezbytnou emancipaci na politických stranách, s nimiž ovšem nevyučovala přátelské styky. Jádrem rezoluce však byl návrh na budoucí organizaci odborového hnutí. Základem měly být jednotné odborové organizace na závodě, které by byly společné pro dělníky i zaměstnance. Členství mělo být dobrovolné. Za každý organizační útvar závodu měl být zvolen důvěrník pro styk se závodním výborem. Závodem se rozuměla každá hospodářská jednotka (továrna, obchod, statek, důl). Závodní výbor měl sdružené zaměstnance reprezentovat před zaměstnavatelem a veřejnými orgány. Bez závodního výboru nebylo podle návrhu možno řešit otázky jednotlivců, skupin či celého osazenstva závodu. Proto měl mít závodní výbor právo žádat po vedení určité kroky, včetně jejich zrušení. V případě rozporu mezi výborem a zaměstnavatelem měla existovat možnost odvolat se k národnímu výboru, aby posoudil, co je v zájmu státu a veřejnosti. Závodní výbor dále uzavíral s vedením závodu kolektivní smlouvu a usiloval o její dodr-

34 Tamtéž, s. 48–51.

35 Tamtéž, s. 51.

36 Zápisy ze schůzí československé vlády v Londýně. Díl IV.2 (červenec – prosinec 1944). Praha 2015, dok. č. 166, Příloha A, s. 582; NA, fond Předsednictvo ministerské rady – Londýn, kart. 47.

37 Schön, J. (ed.): Jednota odborů, s. 52–55.

38 Tamtéž, s. 56–57.

39 Tamtéž, s. 63–64; NA, fond Státní rada – Londýn (dále jen SR-L), kart. 62, plenární schůze z 31. října 1944, fol. 95.

žování. Podle návrhu byl výbor zapojen do vyřizování všech záležitostí spojených s příjmem a propouštěním dělníků. Ani jedno se nemohlo stát bez jeho souhlasu. Sociální péče závodu se měla konat výhradně ve spolupráci s odborovou organizací (nemocenské, úrazové a penzijní pojištění, ubytování, péče o děti atd.). Administrativní aparát závodu zabývající se těmito otázkami měl podléhat ve věcech sociální péče závodnímu výboru.

Závodní výbor mohl činit návrh národnímu výboru na jmenování členů správy závodu, pokud byla stanovena, a dále návrhy na jmenování členů různých komisí národních výborů. Vyložene poválečným úkolem měla být pomoc při repatriaci zaměstnanců dříve pracujících na závodě, ale také při odstraňování zrádců a nepřátel, mobilizaci a vytváření ochranných oddílů závodu, popř. jejich nasazení v rámci okresu, ale v případě nutnosti i jinde. Závodní výbor také mohl vysílat své zástupce do příslušných rozhodčích komisí. Důležitá byla také hmotná zainteresovanost závodu v podobě uvolňování představitelů odborové organizace k plnění jejich povinnosti při plném platu. Výdaje závodního výboru by kryl zaměstnavatel.

Pokud měl podnik více závodů, mohl se utvořit podnikový závodní výbor složený ze zástupců závodních výborů jednotlivých závodů. Podnikový závod by podle potřeby dělil své úkoly podle toho, co mohly vykonávat jednotlivé závodní výbory, ale pochopitelně by vedl jednání ve společných záležitostech. Postupně se měly vytvořit ještě místní, okresní a oblastní odborové rady. Z nich se měly dále vytvořit odborové svazy a ústřední orgány (představenstva svazů a odborové ústředny).

Návrh pochopitelně avizoval, že je zcela na rozhodnutí domácích odborářů, jak se věci vyvinou. Každopádně návrh byl jednomyslně přijat.⁴⁰

Závěrečného slova se ujal Vilém Bräuner, jenž poděkoval hlavním řečníkům, ale také delegátům za jejich disciplinovanost, kteří z konference neodcházelí a plně jí věnovali svoji pozornost. Ve svém vystoupení plédoval pro spolupráci odborového a družstevního hnutí.⁴¹

Po konferenci

Pozdrav z konference byl přečten na zasedání vlády dne 27. října 1944, přičemž na premiérovu výzvu chtěl kratičce poreferovat ministr sociální péče Ján Bečko, jenž se konference zúčastnil: „Nutno zdůraznit, že vše bylo jednomyslně schváleno v loajálním duchu. I v debatách byl zdůrazňován, zvláště Němci, a tu mi probíhaly hlavou události z r. 1918...“ Více však již neřekl, neboť ministr vnitra Juraj Slávik se otázel, zda byli přítomní zástupci Wenzela Jaksche. Po negativní odpovědi s tím, že jejich „zástupce byl vyloučen z výboru, a bylo to jednohlasné

40 Schön, J. (ed.): *Jednota odborů*, s. 58–61.

41 Tamtéž, s. 62–63.

schváleno shromážděním, které se solidarizovalo s výborem a označilo činnost jakschovců za fašistickou“ se již diskuze nerozvinula, protože premiér Jan Šrámek již jen lakonicky dodal: „Bereme na vědomí.“⁴² Šrámka přitom rozhodně nelze podezřívat z nevlídného postoje k odborovému hnutí.⁴³

Státní rada se na jednání pléna 31. října 1944 od předsedy Maxy dozvěděla o něco více, totiž, že: „Ústředí československých odborových organizací ve Velké Británii poslalo Státní radě ze své konference, která se konala v Londýně dne 21. a 22. října 1944, své nejvřelejší pozdravy, přičemž sděluje, že jednalo na konferenci o svých zdejších pracích a radilo se zejména též o tom, jak by se nejlépe položily základy k vytvoření jednotných odborových organizací ve svobodné Československé republice. Konference ujišťuje Státní radu svou oddaností a přeje jí mnoho zdaru v další práci. Předseda poděkoval Ústředí za jeho pozdravy a přání, která opětoval.“⁴⁴

Přístup vlády a Státní rady byl srozumitelný: Odborová skupina československá se plně stavěla na vládní stanovisko a v jejím vedení bylo několik ministrů. Jelikož se tedy jednalo o bezproblémovou záležitost, nebylo třeba se tím dále zabývat, zvláště když vrcholily boje 1. československé armády na Slovensku a na části Podkarpatské Rusi se již započalo s pokusy o obnovu československé státní správy.

Zatímco tedy vláda oficiálně konferenci a její výsledky vzala na vědomí a vzápětí odložila, tak výkonný výbor její průběh a podněty pochopitelně řešil děle.

Zasedání výkonného výboru ze 17. listopadu 1944 již odráželo výsledky konference. Předseda Vilém Bräuner ocenil „důstojný průběh konference a vzorné chování delegátů“ s tím, že „konference nám dala základ k další práci a našim úkolem je nyní v intencích konference v této práci pokračovati.“ Podrobný zápis z jednání konference byl připravován do tisku a určitá forma zápisu vyšla i jako oběžník, v němž se veliký prostor věnoval spolupráci s německy hovořícími dělníky hlásícími se k republice a odsuzujícími Wenzela Jaksche.⁴⁵

Výbor musel reagovat na podněty skupin, např. realizovat ideovou kampaň proti Sudeten Democratic Committee u německých kolegů, věnovat se výchově funkcionářů, pořádat jazykové kurzy pro německé kolegy, vyjednat zástupce odborů v repatriační komisi Ministerstva sociální péče. Členové výboru litovali, že konference nebyla dostatečně propagačně využita a že této otázce by se mělo věnovat více pozornosti. Ministr sociální péče Ján Bečko připomněl, že odbory jsou

42 Zápisy ze schůzí československé vlády v Londýně. Díl IV.2 (červenec–prosinec 1944). Praha 2015, dok. č. 166, s. 564.

43 Katuninec, Milan: Spolupráca českých a slovenských kresťanských odborárov pod vedením Jana Šrámka. In: Jan Šrámek. Kněz. Státník. Politik. Olomouc 2004, s. 253–267.

44 NA, SR-L, kart. 62, plenární schůze z 31. října 1944, fol. 95.

45 VA, Československá odborová skupina ve Velké Británii, kart. 1, inv. j. 3/1, oběžník z listopadu 1944.

zastoupeny v komisi pro péči o mládež a v komisi sociálně politické, jež nedávno zahájila činnost. V případě repatriační komise se neočekávalo, že by do ní zasedly osoby mimo úřednictvo, což se samozřejmě nelíbilo některým přítomným. Ohledně jazykových kurzů měla být navázána spolupráce s příslušnou školou.⁴⁶

Na konferenci svým způsobem navázala porada z 5. prosince 1944 mezi Odborovou skupinou československou, Spolkem československých lékařů, Spolkem československých advokátů a Syndikátem československých novinářů ohledně zřízení Odborové rady. Josef Kosina v úvodním slovu připomněl, že novináři již dříve usilovali o vznik odborové rady. Návrh na tomto jednání zněl, že jednotlivé organizace by si udržely svoji samostatnost, ale přispívaly by do společné pokladny. S tím reprezentant novinářů, jejichž spolek měl přes 100 členů, plně souhlasil. Pro sjednocení se vyjádřil též zástupce lékařů MUDr. Karel Macháček, jenž byl ostatně členem i vedení odborové skupiny, a připomněl, že lékaři se stále více stávají zaměstnanci než příslušníky svobodného povolání. Spolek o přibližných 250 členech ve svých řadách nezaznamenal, že by se někdo stavěl proti. Advokáti s cca 230 členy rovněž pozorovali, že se stále více stávají zaměstnanci. Naopak na schůzi chyběl pozvaný Spolek techniků a inženýrů, nicméně se zdálo, že by se ani toto sdružení nebránilo kooperaci.⁴⁷ K založení odborové rady pro rychle blížící se konec války a osvobození území republiky již patrně nedošlo.

Schůze výkonného výboru z 27. prosince 1944 ještě řešila podněty vlastní konference, a to úpravu a doplnění stanov a vydání jejího protokolu. Ohledně jazykových kurzů byla skupina ve styku s Vyšší školou lidovou. Problémy naopak představovalo školení funkcionářů, ale věřilo se, že vydaný protokol se stane „dobrou pomůckou“.⁴⁸

Závěr

Londýnská konference potvrdila touhu odborářů po jednotě a tuto ideu také podpořila již svým vlastním organizačním rámcem. Jednotu odborového hnutí chtěla konference prosazovat i v osvobozené vlasti a za tímto účelem si připravila i příslušný plán postupu. Odborová skupina československá ve Velké Británii – i za faktické spolupráce Ministerstva sociální péče z důvodu zjevné personální unie mezi oběma organizacemi – směřovala k sjednocení odborového hnutí, jehož základy byly částečně položeny za druhé republiky a následně dotvořeny v osvobozené vlasti.⁴⁹

46 VA, Československá odborová skupina ve Velké Británii, kart. 1, inv. j. 2/1, schůze ze 17. listopadu 1944.

47 VA, Československá odborová skupina ve Velké Británii, kart. 1, inv. j. 2/1, schůze z 5. prosince 1944.

48 VA, Československá odborová skupina ve Velké Británii, kart. 1, inv. j. 2/1, schůze z 27. prosince 1944.

49 Pokorný, Jiří: Pracovat a nebát se! Kapitoly z dějin odborů v českých zemích. Praha 2015, s. 105–108 a 125–133.

Das Treffen der tschechoslowakischen Gewerkschaftsgruppe in Großbritannien im Jahr 1944

Dank einer reichen Gewerkschaftstradition und der Notwendigkeit bei den Arbeitsbedingungen auch im Rahmen des Exils zu helfen, bildeten sich im Herbst 1941 in Großbritannien unter Mithilfe der örtlichen Gewerkschaften gleichfalls eigene tschechoslowakische Gewerkschaften. Die tschechoslowakische Gewerkschaftsgruppe erstarkte sehr und wurde für die Exilregierung in Arbeits- und Sozialangelegenheiten zu einem unumgänglichen Partner. Das Treffen der tschechoslowakischen Exilgewerkschaftsgruppe in London im Jahr 1944 bestätigte die Sehnsucht der Gewerkschafter nach Einheit und diese Idee unterstützte sie auch durch ihren eigenen organisatorischen Rahmen. Die Konferenz wollte die Einheit der Gewerkschaftsbewegung auch in der befreiten Heimat durchsetzen und bereitete zu diesem Zweck eine entsprechende Vorgangsweise vor. Die tschechoslowakische Gewerkschaftsgruppe strebte – auch unter faktischer Mithilfe des Ministeriums für soziale Fürsorge dank der Personalunion zwischen beiden Organisationen – zu einer Vereinigung der Gewerkschaftsbewegung, deren Grundlagen teilweise in der Zweiten Republik (1. 10. 1938 – 14. 3. 1939) gelegt und in der Folge in der befreiten Heimat voll ausgebildet wurden.

Congress of Czechoslovak Trade Union in Great Britain in 1944

Due to a rich trade union tradition and a necessity to deal with working conditions in the exile, in autumn 1941, independent Czechoslovak trade union was established in Great Britain with the help of local unions. As the Czechoslovak union group grew stronger, it became an unavoidable partner for the government in the labour and social issues. The Congress of the exile Czechoslovak Trade Union in London in 1944 confirmed the wish of union members to unite the movement and supported this idea through its own organisational framework. The congress intended to enforce the unity of trade unions also in the liberated homeland and prepared a fitting program to achieve this goal. The Czechoslovak Trade Union – under the factual cooperation of the Ministry of Social Care due to the personnel union between both organisation – aimed to creating a unified unionist movement, the grounds of which had been laid partially during the Second Republic period, and subsequently finished in the liberated Czechoslovakia.